

NORRBRUK

**Alterdalens
morötter och Angus,**
med tydliga mål för produktionen!

4Camp Gauto,
Laisdalens pärla**6**Nu kan du söka
landsbygdsstöd!**14**LEAN – en metod
för lantbruket?

NORRBRUK

Länsstyrelsen i Norrbottens län
Landsbygdsenheten

Postadress: 971 86 Luleå
Tel: 010-225 50 00 Fax: 0920-22 84 11
www.lansstyrelsen.se/norrboten

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Lantbruksenheten

Postadress: 901 86 Umeå
Tel: 010 – 225 40 00 Fax: 090-128 94
www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Ansvarig utgivare: Sven Lingegård

I redaktionen: Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: TMG Tabergs AB

Papper: Tom&Otto silk 130 g

Grafisk form: TR

Omslagsbild: Familjen Hultman framför ungtjurarna

Foto: Sara Borgström

Upplaga: 6100

ISSN: 1234-4567

För prenumeration kontakta
sara.borgstrom@lansstyrelsen.se

FRÅN REDAKTIONEN

Äntligen!

Vi pratar förstås om landsbygdsprogrammet. Äntligen är de flesta åtgärderna möjliga att söka och för dig som gått och grunnat på att investera så är det dags att göra ansökan nu.

Ansökan görs inte på blanketter längre utan direkt under Mina sidor på Jordbruksverkets hemsida. Du loggar lätt in med din e-legitimation och kan spara och fortsätta med ansökan vid annat tillfälle om du vill. Då du är klar skickar du in med en knapptryckning! Vi ser fram emot att få börja handlägga ansökningarna! Vi tror att det kommer att bli enklare för både er sökande och för oss på länsstyrelsen med den elektroniska ansökan, liksom det blev för dem som söker jordbruksstöd i SAM Internet.

För dig som skickade in ansökan om investering i djurstallar och bredband redan förra hösten så närmar vi oss tiden då det kommer att gå att ta beslut. Vi kommer att börja handlägga era ansökningar under slutet av september, det har inte varit möjligt tidigare då systemen ännu inte varit färdiga.

Men nu känns det som att det rullar igång på riktigt! Äntligen!

*Sara Borgström
Länsstyrelsen i Norrbotten*

3 | Renar och djurskydd

4 | Camp Gauto – Laisdalens pärla

6 | Så söker du Landsbygdsstöd

8 | Service och småskalig infrastruktur

10 | Fritid, turism och kultur

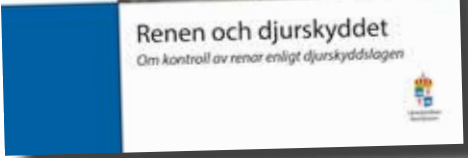
12 | Alterdalens morötter och Angus

14 | LEAN i Lantbruket

16 | Utbetalningsplan

Renen och djurskyddet

Den traditionella renskötseln skiljer sig ganska markant mot den traditionella hållningen av lantbruksdjur i Sverige. Djurskyddslagstiftningen är ändå i stora drag densamma både för den som håller lantbruksdjur och för den som håller renar.

Text och foto: Länsstyrelsen i Norrbottens län

Precis som för andra djurslag så ska renar, liksom andra djur, behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande. De ska ges näringsriktigt foder i tillräcklig mängd och om de hålls i hägn ska de ha tillgång till dricksvatten av god kvalitet. Hägnen ska utformas så att renarna inte riskerar att skada sig och naturliga väder- och vindskydd bör finnas i hägnen. Sjuka och skadade renar ska ges vård, alternativt avlivas. Vid slakt och avlivning ska godkända metoder användas.

På lantbrukssidan har Jordbruksverket i många år gett ut enkla broschyrer med information om de regler som

djurhållare ska uppfylla. Inga sådana broschyrer finns med motsvarande regler för renhållning.

Länsstyrelsen i Norrbotten har under en tid arbetat med att ta fram ett enkelt informationshäfte om de djurskyddsregler som finns för den som håller och ansvarar för renarnas skötsel samt information om hur Länsstyrelsen utför kontroller. Häftet innehåller också information om vad som gäller vid transport av renar och vilka krav som ställs på transportfordonet. Informationen är riktad till dig som håller, äger eller ansvarar för renarnas skötsel.

Informationshäftet kommer att vara klart under tidig höst och finnas tillgänglig på Länsstyrelsen i Norrbottens hemsida, dessutom kommer du att kunna beställa häftet genom Länsstyrelsens växel: 010-22 55 000 eller via e-post: norrbotten@lansstyrelsen.se

Camp Gauto

– En pärla i Laisdalen

Text och foto: Daniel Granlund och Jonas Larsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län.

I Arjeplogs fjällvärld finns i hjärtat av övre Laisdalen fjällbyn Gautosjö. Dalen omgärdas av sköna fjäll och Laisälvens forsar. Här driver Anders Marklund sedan 2004 en fiskecamp, Camp Gauto. Turismverksamhet har funnits på platsen i flera generationer. Anders farfar började med turism redan på 40-talet och mellan 1972 och 2004 drev Anders pappa Bengt anläggningen. Anders såg stora möjligheter att utveckla campingen tack vare platsens långa historia och de fantastiska omgivningarna. Valet att överta anläggningen 2004 av sin far kändes därför naturligt.

Högsäsongen startar redan i januari. Foto: Jonas Larsson.

Kärnverksamheten är att erbjuda jakten, fisket och det rörliga friluftslivet i det vackra närliggande fjällområdet. Det går att fiska i alla typer av vatten, från större sjöar till små tjärnar, strömmar och små bäckar. Campen förfogar också över egna privata fiskevatten. Företaget har två högsäsongerperioder, dels från januari till första maj och dels mellan midsommar och slutet av september.

De senaste åren har vintersäsongen ökat och förlängts tack vare ett ökat intresse för skoterkörning i fjällen. Tidigare kom vintersäsongen igång ordentligt med isfisket i mars, medan högsäsongen nu startar redan i januari. Första delen av året fylls anläggningen med människor

som framför allt är ute efter extrem skoterkörning i lössnö. Förutom uthyrning av de senaste skotermodellerna så erbjuds även guide för att hitta de bästa platserna. Gästerna kommer till Camp Gauto från stora delar av norra Sverige och Finland.

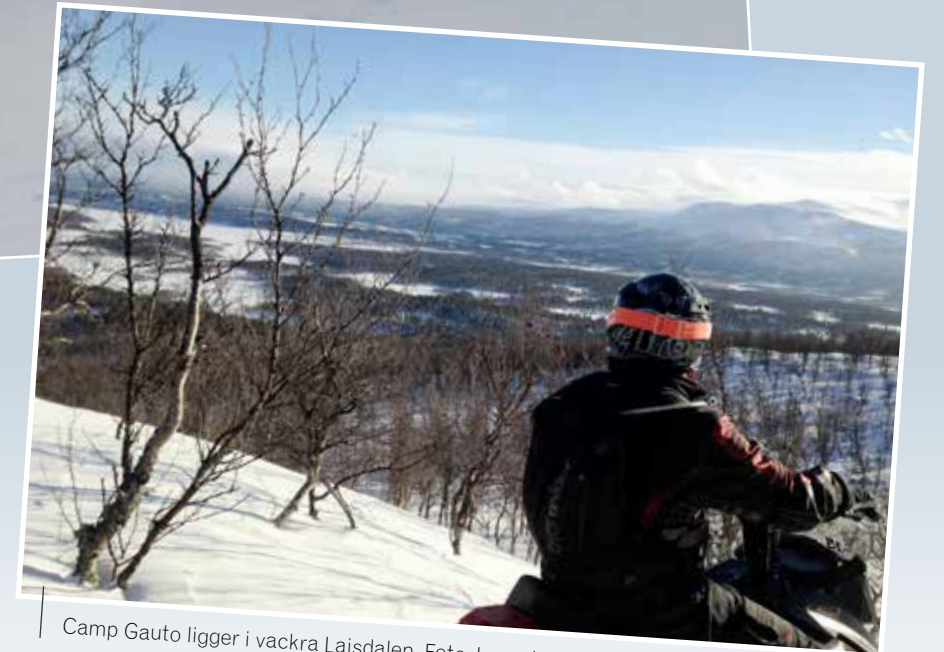
Verksamheten har utvecklats från att i början köpa in skotrar för uthyrning till att nu kunna erbjuda fler tjänster, med guidning, helpension med mera. Anders upplever att det finns fortsatt utvecklingspotential i turistbranschen i Norrbotten. Att vara egenföretagare tycker Anders har sina fördelar då man själv får bestämma över företaget. Givetvis är nackdelen att man alltid arbetar

när alla andra har semester. Anders och hans familj bor på anläggningen som de driver, vilket de tycker är en del av charmen. Men när de åker på semester åker de gärna utomlands.

Vid midsommar börjar fisketuristerna komma till Gautosjö. Anders har båtar, kanoter och motorer till uthyrning, dels vid fiskecampen men också i sjöar lite längre bort. Dit kan man fotvandera eller flyga. När fisket avtar i mitten på augusti fylls anläggningen med till största delen utländska gäster från hela Europa som är ute efter småviltsjakt. Jakten sker på kal-fjället efter ripa eller i skogen efter tjäder och hare. Anders erbjuder ett helhetspaket med guidning, helikoptertransport,

Skoterkörning i lössnö lockar många besökare. Foto: Jonas Larsson.

Camp Gauto ligger i vackra Laisdalen. Foto Jonas Larsson.

boende och helpension för gästerna. Intresset från de utländska gästerna är stort och bokning sker ofta över ett år innan resan.

Camp Gauto är just nu inne i en expansiv fas så det som står för dörren är investeringar i både nybyggnationer och maskiner. Utmaningen är att bygga ut anläggningen (Anders gör mycket av arbetet själv) utan att det i större utsträckning påverkar den ordinarie verksamheten. Målet är givetvis att öka omsättningen år för år. Givet en fortsatt efterfrågan på bland annat lössnökörning tror Anders att antalet besökare kommer fördubblas inom en femårsperiod.

Företaget har sökt och beviljats regionalt investeringsstöd till delar av de investeringar som ska göras. Anders tycker det är bra att möjligheten till investeringsstöd finns.
– Det var enkelt och gick fort att söka,

säger han. Investeringsstödet menar Anders ska gå till företag som vill starta eller utveckla sin verksamhet med ett långsiktigt och hållbart fokus.

Att ta sig till Gautosjö gör man enklast med bil, byn ligger cirka 70 kilometer väster om Arjeplog och söder om Pieljekaise nationalpark. Anläggningen har 30 husvagnsplatser med tillgång till el och 90 sovplatser i 2–6 bäddsstugor. Restaurangen kan ta 40 gäster sittande och ligger med fantastisk utsikt över Laisälven. Här erbjuds allt från enklare rätter till ortens läckerheter och det finns även konferensmöjligheter. Bolaget omsattat förra året 4,7 miljoner kronor och sysselsätter 2 personer på helårsbasis. På frågan vad som lockar honom att fortsätta att driva turistföretag i Norrbotten svarar Anders att det finns så mycket kvar att göra och uppleva och därför fortsätter han att driva verksamheten.

Hitta hit:

Camp Gauto ligger 70 km från Arjeplog. Kör väg 95 från Arjeplog mot Jäckvik och sväng av mot Laisvall. När du kommer till Laisvall följer du Laisälven uppströms i ca 30 km till anläggningen som ligger vackert belägen på Laisälvens norra strand.

För mer information se Camp Gautos hemsida, www.campgauto.se.

Möjligheter till projekt- och företagsstöd i Landsbygdsprogrammet 2014–2020

Text och foto: Jonas Larsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Landsbygdsprogrammet 2014–2020 består av stöd och ersättningar som är till för att utveckla landsbygden. Miljö, hållbar utveckling och innovation är prioriterat. I landsbygdsprogrammet ingår företagsstöd, projektstöd, miljöinvesteringar, miljöersättningar, ersättning för ekologisk produktion, kompensationsstöd, djurvälfärdsersättningar samt lokalt ledd utveckling. Landsbygdsprogrammet ska ge lönsamma och livskraftiga företag, aktiva bönder som ger oss öppna marker med betande djur och en attraktiv landsbygd.

Stöden och ersättningarna finansieras gemensamt av Sverige och EU, totalt 36 miljarder kronor under perioden 2014–2020.

Programmet styr mot tydliga mål

Landsbygdsprogrammet 2014-2020 ska ännu tydligare än tidigare fokusera på att styra mot målen i programmet som i sin tur ska bidra till att nå det övergripande målet *smart och hållbar tillväxt för alla*. Det målet finns i den gemensamma strategin Europa 2020.

Länsstyrelsernas regionala handlingsplaner

Just nu arbetar länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten med att ta fram regionala handlingsplaner för Landsbygdsprogrammet för respektive län, där alla åtgärder och stöd beskrivs som kan sökas inom ramen för programmet. I handlingsplanerna, som är framtagna i samråd med regionala partnerskap, framgår vilka prioriteringar och urvalskriterier som är aktuella för de olika stöden.

Stöd i landsbygdsprogrammet 2014–2020

Miljöersättningar – Du kan till exempel få miljöersättning om du sköter betesmarker och slätterängar eller om du odlar vall för att stimulera hållbar odling.

Ersättning för ekologisk produktion – Vill du satsa på ekologisk produktion kan du få ersättning för det. Du kan också söka ersättning för att ställa om din produktion till ekologisk.

Kompensationsstöd (tidigare kompensationsbidrag) – Syftet med kompensationsstödet är att ge ersättning till områden där det är svårare att driva ett jordbruk.

Djurvälfärdsersättningar – Syftet med ersättningen är att djuren ska må bättre. Det kommer att finnas djurvälfärdsersättningar för får, suggor och mjölkkor.

Miljöinvesteringar – Det kommer att finnas stöd för investeringar som gynnar miljön. Det kan exempelvis vara engångsröjning av betesmark eller arbete för att förbättra vattenkvaliteten.

Miljöåtgärder i skogsbruket – Det kommer att finnas stöd för skogsbruket, dels i samband med katastrofer, dels stöd för att förbättra miljö och klimat. Denna del av landsbygdsprogrammet hanteras av Skogsstyrelsen.

Kompetensutveckling och rådgivning – Syftet med kompetensutveckling och rådgivning är att öka kompetensen hos verksamma på landsbygden. De som kommer att kunna få pengar från landsbygdsprogrammet för att anordna kompetensutveckling och rådgivning är myndigheter, kommuner, landsting, regioner, föreningar, andra organisationer och företag som jobbar med kompetensutveckling. Du som landsbygdsföretagare kan inte själv söka stöd för kompetensutveckling eller rådgivning, däremot kommer du att kunna ta del av detta. Det kommer att finnas ett rikt utbud av kurser för att utveckla ditt landsbygdsföretag och även individuell rådgivning om till exempel växtnäring, ekologisk produktion och företagsutveckling.

Företagsstöd – Du kommer att kunna söka startstöd om du tänker starta eller ta över ett företag inom jordbruk, trädgård eller rennäring. Du kommer också att kunna söka investeringsstöd inom jordbruk, trädgård och rennäring. För dessa verksamheter finns även förädlingsstöd. Det finns också investeringsstöd för att skapa nya jobb inom exempelvis handel, omsorg och turism.

Projektstöd – Syftet med projektstöden är att öka tillgången till infrastruktur och service för lokalbefolkning, företag och besökande. Det ska också ge attraktiva natur-, fritids- och kulturmiljöer. Man kan söka projektstöd för investeringar där den gemensamma nyttan är stor men där enskilda har svårt att finansiera det själva.

De flesta projektstöden är stöd till investeringar. Det kan till exempel vara att investera i bredband,

En brygga tillgängliggör både bad och fiske för befolkning och besökare.

att förbättra den småskaliga infrastrukturen på landsbygden och att investera i idrotts- och fritidsanläggningar samt samlingslokaler. Det kan också vara investeringar som ger möjligheter till rekreation för allmänheten och förbättrar möjligheten till turism samt skapar och behåller service eller tar tillvara och vårdar natur- och kulturhistoriska byggnader.

Samarbetsprojekt – Det kommer också att finnas möjlighet att söka stöd för att utveckla landsbygden genom samarbeten. Syftet är att stärka konkurrenskraften inom jordbruk, livsmedelsförädling eller inom miljö och klimat. Samarbeten kan också vara att utveckla nya produkter och idéer, nya servicelösningar eller andra verksamheter på landsbygden.

Innovationsprojekt – Det kommer ett nytt stöd för att bilda innovationsgrupper och för att starta innovationsprojekt inom europeiska innovationspartnerskapet, EIP. Syftet är att skapa bättre kopplingar mellan forskning, ny teknik och praktiskt arbete inom jordbruk, trädgård och rennäring för att få fram bra, praktiska och innovativa lösningar på gemensamma utmaningar inom olika områden.

Lokalt ledd utveckling – Lokalt ledd utveckling genom leadermetoden är ett arbetssätt där privata, offentliga och ideella aktörer samverkar för att utveckla landsbygden lokalt.

E-ansökan i nya landsbygdsprogrammet

Text och foto: Jonas Larsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Ansökan om företags- och projektstöd görs i e-tjänsten via Jordbruksverket.se. E-tjänsten hjälper dig att fylla i ansökan på rätt sätt.

Du får påbörja investeringen innan du har fått beslut om stöd men du gör det på egen risk. Det innebär att om du inte blir beviljad stöd så får du stå för dina utgifter själv.

Hur du använder e-tjänsten för att söka

Du loggar in i e-tjänsten med e-legitimation. Därefter väljer du om du vill söka miljöinvestering, företagsstöd eller projektstöd. När du har börjat göra din ansökan kan du spara den och fortsätta vid ett annat tillfälle. När du är klar med din ansökan skickar du in och skriver under den med din e-legitimation. Om du har frågor om hur du söker företags- och projektstöd eller har problem med att använda e-tjänsten är du välkommen att kontakta länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten. På Jordbruksverkets webbplats finns också instruktionsfilmer hur du använder e-tjänsten.

Det här krävs av din dator

De flesta moderna datorer kan användas för att logga in och göra ansökningar i e-tjänsten för stöd i Landsbygdsprogrammet. Du kan använda e-tjänsten i de flesta webbläsare, men den senaste versionen av Google Chrome är den webbläsare som fungerar bäst. Även Internet Explorer 10 och senaste versionen av Firefox fungerar bra.

Ibland behöver du fullmakt

Du kan söka projekt- och företagsstöd och miljöinvestering utan att vara kund sedan tidigare. Är ni ett byalag eller en förening kan till exempel den som är firmatecknare logga in med e-legitimation och påbörja en ansökan. Om du söker för någon annans räkning, till exempel en förening måste du ha en fullmakt. Information om detta hittar du direkt i e-tjänsten.

Stödguiden hjälper dig

I Stödguiden på Jordbruksverkets webbplats tar du reda på vilka stöd du kan söka. I Stödguiden anger du var du bor och vilken typ av produktion du har eller kommer att ha. Du får då en översikt över de jordbrukarstöd samt miljöinvesteringar, projekt- och företagsstöd som kan vara intressanta för dig att söka. Sökningen görs utifrån de uppgifter som du anger. Annars kan du alltid ringa till din länsstyrelse om du har funderingar.

Här hittar du ansökan via e-tjänsten:
<http://www.jordbruksverket.se/etjanster/etjanster/stod/foretagsochprojektstod/>

Landsbygdsprogrammet investerar i lokal attraktivitet

| **Text:** Jonas Larsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län och Marika Linder, Länsstyrelsen i Västerbottens län

I Landsbygdsprogrammet finns det en rad olika stöd som syftar till att skapa trygga och attraktiva boendemiljöer. Pengarna kan sökas av till exempel myndigheter, landsting, kommuner, organisationer, föreningar och företag där stödet ska gå till investeringar som gör samhällsnytta. I denna artikel och på nästa uppslag kan du läsa om de olika stöd som går att söka från och med 27 augusti. Den svenska föreskriften är ännu inte beslutad och det kan därför fortfarande bli ändringar i reglerna kring dessa åtgärder.

Investeringar i småskalig infrastruktur

Du kan söka stöd för att bygga, förbättra eller utvidga småskalig infrastruktur på landsbygden. Syftet är att förbättra den småskaliga infrastrukturen, ge en ökad livskvalitet och en tryggare utomhusmiljö för de som bor där. Man kan söka projektstöd för att sätta upp vägbelysning, anlägga mindre vägar, bygga bryggor och broar, anlägga en pendelparkering eller skapa system för samåkning. Det är viktigt att den som söker stödet visar på vilket behov som finns i byn eller bygden för just denna investering. Tänk på att investeringen ska ha kollektiv nytta och inte främja ett enskilt intresse.

För att investeringen ska ses som småskalig får utgifter som ger rätt till stöd inte vara högre än 200 000 euro.

Investeringar i kommersiell och offentlig service

En god tillgång till kommersiell och offentlig service på landsbygden är en förutsättning för att människor ska kunna bo och verka på landsbygden och en förutsättning för utveckling i gles- och landsbygdsområden.

Därför kan du söka stöd till investeringar för att förbättra tillgång till service på landsbygden. Syftet med stödet är att upprätthålla och utveckla lokal service för dem som bor, verkar på och besöker landsbygden.

Stöd kan ges till investeringar i lokal kommersiell service som dagligvarubutiker och drivmedelsanläggningar. Stöd kan också ges för att etablera servicepunkter i gårdsbutiker, på campingplat-

ser, i vårdshus, bygdegårdar eller andra lokaler. Det kan då handla om en kombination av kommersiell service så som dagligvaror och drivmedel tillsammans med exempelvis, biblioteksverksamhet, medborgarinformation, betaltjänster, kontanthantering samt ombudsverksamhet för post och pakethantering. Det finns även stöd för investeringar i distributions- och logistiklösningar i syfte att underlätta för samordnade varutransporter.

Till skillnad från övriga åtgärder kan man i den här åtgärden få stöd till köp av byggnad, avbetalningsköp och köp av begagnad utrustning. Om begagnad utrustning köps in måste det intygas att den tidigare ägaren inte har fått stöd för inköp av den.

Så här mycket kan du få i stöd

till kommersiell och offentlig service
Stöd kan beviljas för upp till 50 % av de utgifter som ger rätt till stöd. Utgifterna måste vara 50 000 kronor eller mer för att kunna få stöd.

I vissa fall kan stöd lämnas för upp till 90 % av stödberättigande utgifter. Detta gäller om investeringen görs i förbättrad tillgänglighet om man till exempel startar upp en nedlagd butik, startar försäljningsställen för dagligvaror, drivmedel eller servicepunkter. Detta är högt prioriterat i länsstyrelsens handlingsplan utifrån de regionala serviceprogrammen. Stöd upp till 90 % gäller också om huvudsyftet med investeringen är större förbättringar för miljö och klimat, till det räknas inte byte av kyl- och frysutrustning utan mer övergripande miljö-och

klimatesatsningar. I de fall där man kan få 90 % i stöd måste utgifterna vara 30 000 kronor eller mer.

Projektstöd för utveckling av bredband på landsbygden

Ett bra bredband gör det möjligt för dig som bor på landsbygden att vara en del av det digitala samhälle som nu växer fram. Regeringen satsar därför 3,25 miljarder kronor i Landsbygdsprogrammet för att bygga ut snabbt bredband med bra kapacitet på landsbygden.

Stöd kan beviljas för att anlägga den passiva infrastrukturen. Med passiv

Projektstöd kan sökas för följande åtgärder:

- bredband
- investeringar i småskalig infrastruktur, till exempel belysning och skyltar
- investeringar i lokal service, till exempel butiker och mackar
- investeringar i fritids- och kulturanläggningar
- investeringar i infrastruktur för rekreation och för turistinformation, till exempel regional mat, leder för vandring, cykel och kanot
- utredningar och restaurering av natur- och kulturmiljöer, till exempel hembygds- gårdar och landskapsmiljöer

Service som bensinmackar och dagligvarubutiker är viktiga både för den som bor på landsbygden och för besökare! Foto: Jonas Larsson

infrastruktur menas den grundläggande fysiska infrastrukturen, till exempel kanalisationsrör och fiberkablar. Man kan inte få stöd för aktiv utrustning, alltså den utrustning som skapar signalen i bredbandsnätet.

Kravet är att projektet ska vara till nytta för fler. Det betyder till exempel att en förening som bygger för sina medlemmar eller, en organisation, kommun eller myndighet som bygger för fler än bara den egna verksamheten kan söka stödet. Ditt projekt måste ha minst 100 000 kr i utgifter för att kunna få stöd. I Norrbotten och Västerbotten kan du få 70 % i stöd för de utgifter du kan få stöd för. Den del som inte täcks av stödet ska täckas av privata pengar.

Butiken i Muodoslompolo hålls åter öppen med stöd till kommersiell service.

KURS I MÄRKNINGSREGLER 13/10 Grans Naturbruksskola Piteå

Svensk Lantmat ordnar kursdag om "Märkning av livsmedel" för småskaliga livsmedelsproducenter med Per Nilsson. Kursdagen håller på mellan 10-16.

Kostnad: 750 kr (Svensk Lantmat rabatt 500 kr) inkl. mat och kaffe. Har du frågor ring 070-622 41 97. Anmälan senast 3/10 till lantmat@gmail.com, kom ihåg att anmäla allergier mm. Bindande anmälan, om du uteblir debiteras 250 kr.

Arr: Svensk Lantmat i samarbete med:

Investera i fritid, rekreation och kulturmiljö!

Fler möjligheter till projekt i Landsbygdsprogrammet presenteras här

Text: Jonas Larsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län och Marika Linder, Länsstyrelsen i Västerbottens län

Till leder för vandring kan man få mellan 100 och 950 kr per 100 meter, beroende på om marken är öppen, skogig eller igenvuxen.

Investeringar i fritids- och idrottsanläggningar

Stöd kan beviljas för investeringar i anläggningar för idrotts- och fritidssysselsättning samt till samlingslokaler för olika typer av aktiviteter. Syftet med stödet är att skapa och behålla anläggningar för idrotts- och fritidsaktiviteter på landsbygden.

Investeringar i rekreation och turism

Stöd kan ges för att till exempel skapa badplatser eller leder för exempelvis vandring, cykling, kanot och skoter. Man kan också få stöd för att ta fram och sprida turistinformation. Som turistinformation räknas information som syftar till att få fler besökare till landsbygden, exempelvis turistbroschyrer, webbplatser och skyltar för att informera om bygden och de natur- och kulturarv som finns. Syftet med stödet är att skapa möjligheter till rekreation för allmänheten. Det ska också förbättra möjligheterna till turism i området.

Stöd kan lämnas med upp till 90 % av de utgifter som ger rätt till stöd. Utgifterna måste vara 100 000 kronor eller mer för att kunna få stöd.

Utveckling av natur- och kulturmiljöer

I den här åtgärden kan stöd lämnas för att bevara eller utveckla natur- och kulturmiljöer och byggnader som har ett historiskt värde. Syftet är att bevara och utveckla natur- och kulturvärden i olika geografiska områden. Stödet ska bidra till lokal utveckling och till att nå nationella miljömål. Projekt som genomförs ska bidra till att stärka landskapets natur- och kulturvärden inom en by eller bygd. Detta innebär att det på något sätt ska utveckla området till en miljö som är attraktiv att bo i vad gäller friluftsliv och rekreation. Det ska också ge bättre förutsättningar för turism och annat företagande inom bygden.

Stöd kan lämnas till investeringar för att ta tillvara och vårda kulturhistoriskt

värdefulla byggnader i form av hembygdsgårdar. Det kan till exempel vara hembygdsgårdar med trädgårds- och gårdsmiljöer som kan utvecklas till mötesplatser och turistmål. På det sättet kan de bidra till social sammanhållning, företagande och en levande landsbygd. Med hembygdsgård menas en eller flera byggnader som är öppna för allmänheten och som har ett historiskt värde och en social funktion för samhället. Man kan också få stöd till investeringar som förbättrar tillgänglighet och information för allmänhet och besökare.

Stöd kan också beviljas för investeringar i kulturhistoriskt värdefulla byggnader som finns på en annan plats än själva hembygdsgården men som ändå ingår i hembygdsgårdens verksamhet. Det kan exempelvis vara kvarnbyggnader, gamla smedjor eller gamla vattenkraftverk.

I åtgärden är det även möjligt att lämna stöd för investeringar som bidrar till att

bevara och restaurera natur- och kulturmiljöer i odlingslandskap och renskötselområden. Samlingar av hus och byggnader som är kulturhistoriskt värdefulla och gör området mer tilltalande kan också ingå här.

Utgifterna måste vara 50 000 kronor eller mer för att du ska kunna få stöd.

För samtliga åtgärder som rör lokal attraktivitet gäller följande :

För de flesta av stöden finns det krav på att en annan offentlig aktör går in med pengar för att finansiera projektet. Det kan exempelvis vara Länsstyrelsen, regionen, landstinget eller kommunen.

Investeringen ska stämma överens med kommunala och regionala planer och med de lokala utvecklingsstrategier som finns för området.

Stöd kan lämnas för att genomföra investeringen, som köp av arbete och nytt material, köp eller avbetalningsköp av ny utrustning och nya maskiner och tjänster som köps av arkitekter, ingenjörer och konsulter. Däremot får stöd inte beviljas för lön till anställda i eget företag och

inte heller till eget arbete i enskild firma, handelsbolag och kommanditbolag för att genomföra investeringen.

Myndigheter, regioner, landsting, kommuner, organisationer, föreningar och företag kan söka projektstödet.

De tillstånd som krävs enligt svensk lagstiftning ska bifogas ansökan.

Stödet kan enbart beviljas om investeringen genomförs på landsbygden samt i tätorter med högst 3 000 invånare. Undantaget är stödet till utbyggnad av bredband där gränsen är tätort med högst 200 invånare.

Stöd beviljas inte för sådant som myndigheter, staten, landsting, regioner och kommuner, ska ansvara för enligt lag. Man kan heller inte få stöd för sådant som enligt lag skulle ha varit genomfört vid tidpunkten för ansökan om stöd. Utgifter som man vill räkna in i investeringen får inte ha uppstått eller betalats innan ansökan kommit in till Länsstyrelsen eller Sametinget.

Stödet söks via Jordbruksverkets e-tjänst. Se artikeln E-ansökan i nya landsbygdsprogrammet för mer information.

Där investeringsstöd beviljats måste investeringen finnas kvar i 5 år. Om verksamheten till exempel byter ägare måste den nye ägaren fortsätta verksamheten som tänkt. Annars finns risk för att man blir tvungen att betala tillbaka hela eller delar av stödet.

Kostnader och intäkter för projektet ska vara skilt från övrig verksamhet och andra projekt som pågår samtidigt. Vid utdrag ur bokföringen måste kostnader och intäkter för projektet ha särredovisats.

Länsstyrelsen och Sametinget kommer att bedöma ansökan om stöd i enlighet med prioriteringar och fastställda urvalskriterier för att nå målen med Landsbygdsprogrammet och målen för regionens utveckling. Det är endast de högst prioriterade ansökningarna som får stöd. Vilka prioriteringar som gäller i ditt län kan du läsa om på länsstyrelsernas webbplatser senast i september.

I ansökan ska du ange:

- vad projektet eller investeringen ska göra
- vilka som ska genomföra projektet eller investeringen
- budget och finansiering
- tidsplan med slutdatum för när projektet ska vara genomfört
- varför du vill genomföra projektet
- vem som är målgruppen
- vilka målen är med investeringen eller projektet
- hur resultatet ska tas tillvara

Liften i Sattjärvi skidbacke byggdes under föregående programperiod, en bra investering i fritid!

Alterdalens morötter – nära konsumenten

Idag är det den 1 juli, sista sådatum har passerat, vilket i år är en fördel så att vi ska kunna träffa Tanya och Håkan Hultman. De driver Alterdalens morötter i Holmträsk, någon mil nordväst om Piteå. Ett företag som har sin verksamhet planerad och strukturerad i detalj inför alla månader under året och alltid är öppna för förbättringar. Här finns en bred variation på grödor som utvecklats genom ett stort intresse kombinerat med kunskaper och influenser från USA och Skåne. Allt som odlas säljs lokalt eller används till gårdens djur.

Text: Åsa Jonsson, Länsstyrelsen i Norrbotten
Foto: Sara Borgström

Odlar morötter – inte det enklaste

År 2002 startade Tanya och Håkan sina första försök att odla morötter på dåvarande försöksgården i Öjebyn. Efter att ha lagt ner mycket tid och möda på handrensning och -skörd fattade de beslutet att, för att odla morötter ska det finnas maskiner. Följande år köpte de sin fastighet i Holmträsk, byggde om en ladugård till ett utrymme för tvätt och paketering samt lager och odlade 1,5 hektar morötter. Både Tanya och Håkan är överens om att man först måste bli bra på att odla morötter, innan man kan börja tänka på att odla ekologiskt. Först och främst är det A och O att känna till markens förutsättningar i kombination med att hitta bra sorter för klimatet. Med en stor risk för angrepp av skadedjur har de konstaterat att det svårt att odla ekologiskt. Ett år satte stinkflyn nästan stopp för hela skörden, de äter upp eller skadar de späda plantorna. En del kunde räddas när de med nöd och näppe hann så om före midsommar, men det följde ändå en stor minskning i skörden.

Från att ha startat från manuellt och tidskrävande arbete med morotsodling kan idag en person klara både tvätt- och packdelen för morötter. Med den nya packmaskinen kan de packa 250 kilo var 15:e minut. I år odlar de 8 hektar morötter och ett normalår ger det cirka 20–25 ton per hektar.

De morötter som odlas, köps upp av cirka 25 butiker som finns i Piteå, Luleå, Boden och Älvsbyn. Två dagar i veckan ringer Tanya själv till butikerna för att ta upp beställningar och tycker att det är bättre än att det sköts genom gros-

sist. På det sättet kan hon också ge råd till butikerna eftersom morötter som odlas här har en större sockerhalt och är svårare att lagra. Då är det bättre att beställa mindre och ofta och butiken har en färsk produkt att erbjuda. Norrmejerier sköter leveransen till butikerna två dagar i veckan. När det har krisat vid jul och nyår för någon butik har de själva kött leveransen. Under jul går försäljningen alltid ner för att sedan öka mot nyår, vilket kanske har att göra med nyårs löften, ler Tanya. De morötter som enligt regelverk måste sorteras bort ges till gårdens egna djur. Tanya berättar att hon är ganska hård vid sorteringen och att det inte har kommit ett enda klagomål från butikerna under alla år. Efter sorteringen är det cirka 50 % som går till mat och 50 % som ges till djuren. Det känns bra att det inte blir något spill, säger Tanya. Djuren är väldigt i förtjusta i morötter, berättar Tanya och av deras egen avelstjur har de fått en inofficiell kvalitetstämpel när han ratade en morot som inte var från gården.

I mars–april brukar de som planerat ha sålt ut sitt morotslager för då tar kalvningar över och därefter startar vårbruket.

Aberdeen Angus

År 2011 utökade Tanya och Håkan sin verksamhet med några Aberdeen Angus. fem kvigor och en tjur köptes in, idag är antalet strax under 30 kor plus rekrytering. Eftersom kalvningarna styrs till våren blir det enklare att skilja ungdjuren i olika hagar när betessäsongen är slut. Tjurarna slaktas vid 14 månader och brukar hålla en vikt på 320 kilo,

Håkan Hultman.

Tanya Hultman.

kvigorerna får gå en säsong till. Allt kött säljs i köttlådor och de har inte gjort reklam någonstans för sina produkter än så länge, köttlådorna går åt i alla fall.

En egen beprövad metod för att det inte ska bli blött i vårhagen är att bygga upp en kulle av ströbädd och alltid ha en hög med flis som kan vara ett bra bärlager när det blir för blött

Välplanerad växtodling för gårdens alla grödor

Håkan och Tanya odlar morötter, majs, korn, havre, vall, rybs och foderärt. Rybsen säljs och foderärten odlas för

Kvigorna och en avelstjur på sommarbete.

att ges till tjurarna. På gården utförs också demoodlingar. De odlar aldrig morötter två år i rad på en mark och inte på samma plats som rybs. Rybs och morötter är besläktade och kan också ge problem med särskilda angrepp och sjukdomar. Vid skörden av morötterna lämnas blasten kvar på marken för det ger både bra gödsel och kväve att följande år kunna odla korn på. Håkan beskriver att det finns mycket "mjäla" i marken och efter att det har fått ligga vall i 3 år faller jorden sönder bra och den naturliga följden på deras mark är vall, morötter och spannmål. Det blir ändå en hel del pusslande med växtföljden och om det finns möjlighet byter de mark med en annan jordbrukare.

Samarbete sinsemellan för att minska kostnader och underhåll
Håkan och Tanya har även samarbete med andra för att inte behöva hålla en hel maskinpark. Själva äger de maskiner som är specifika för morotsodlingen. Den speciella såmaskinen som endast används 8 timmar per säsong, men skulle vara omöjlig att vara utan samt en stor

upptagare står i maskinhallen. De har den gamla upptagaren och paketeringsmaskinen kvar för att inte behöva stå still om det skulle gå sönder något. Maskiner för övrig odling och skörd hyrs in eller så byter de tjänster mellan varandra. Detta gör det inte billigt men kostnaderna blir lägre för deras verksamhet genom att inte behöva äga en stor maskinpark.

Framtiden i sikte

När vi frågar om framtidsplaner för gården finns där redan en gyllene regel: Att finslipa det som redan finns och att utvecklas. Nu planerar de för att optimera markerna, nyttja de platser som finns i stallen och maximera morotslagret ännu mer. De ska underhålla täckdiken och diken så att bra skördar ska kunna tas under sämre förhållanden. Efter regnets inverkan på vårbruket säger Håkan att det är ett måste och att planera, gå händelserna i förväg och ha beredskap. En Bud Box ska också byggas, vilken ska stå så att alla hagar har anslutning till den. En Bud Box är en anläggning för att flytta och sortera djur på ett enkelt sätt, utan att stressa dem.

– Vår målsättning med verksamheten är inte att bli stora, vi ska ha en verksamhet som vi kan klara själva, säger Håkan. Vi önskar Alterdalens lantbruk lycka till i framtiden och med årets morotsskörd.

<http://www.alterdalen.se>

FAKTA

Aberdeen angus

Aberdeen angus är en mycket utpräglad kött-ras. Köttet är finfibrigt och väl marmorat, vilket ger en hög åtkvalitet. Angus är en så kallad "extensiv" ras som kalvar lätt. Kännetecknande är även moderdjurens omsorg om sin avkomma som de försvarar även i flock om behov uppstår. De passar utmärkt i ekologisk djurhållning då de bör fodras med enbart grovfoder (bete, hö och ensilage, det vill säga uteslutande gräs).
Källa: wikipedia **

LEAN i lantbruket – tidsbesparande och tydligt!

LEAN är en arbetsmetod med ständig förbättring som mål. Ursprungligen är LEAN en företagsfilosofi utvecklad på Toyota. Metoden grundas på att lära sig att se möjligheter och genomföra förbättringar genom att arbeta bort "resursslöseri". Sedan några år tillbaka har metoden även börjat införas i lantbrukssektorn. På lantbruksskolan Forslunda i Umeå används LEAN -tänket på jordbrukssidan. Vi träffar Annica Jonsson, driftsledare och enhetschef för Jordbruk och entusiastisk LEAN -förespråkare, för att höra mer.

Text: Maria Paulsson, Länsstyrelsen i Västerbotten
Foto: Elisabeth Wallén, Länsstyrelsen i Västerbotten

Annica berättar att ämnet LEAN kom upp för ett par år sedan vid ett möte med skolans ledningsgrupp, då det diskuterades om det kunde vara ett bra verktyg för skolan. Annica, som arbetat med LEAN-verktygen på en tidigare arbetsplats med bra resultat, fick uppdraget att påbörja ett försök på skolans jordbrukssida. Via Gröna Navet fick hon kännedom om kursen LEAN i lantbruket, 7,5 p, som hon anmälde sig till och blev LEAN-coach.

Istället för att gå ut hårt med idén om att införa nya arbetssätt, påbörjades arbetet gradvis. Då en av grundbultarna är att få

personalen motiverad att ta gemensamt ansvar för sin arbetsmiljö, blev ett första steg att låta de olika arbetsgrupperna diskutera hur de skulle kunna samarbeta bättre. När dessa diskussioner fått fart och form började gradvis andra arbetsuppgifter, som kommit upp under diskussionerna, smyga sig in på agendan.

En tid efter att arbetsgruppsdiskussionerna påbörjats deltog hela personalen i en utbildningsdag för djurskötare, där bland annat fördelarna med LEAN inom lantbruket togs upp. Det blev en inspirationskick för personalen att fortsätta och utveckla det påbörjade LEAN-arbetet, så

de insåg att de faktiskt redan var igång med metoden och att den fungerade. På skolan används nu LEAN på vissa områden inom jordbruksdelen. Men arbetet är ännu i sin linda, då man enbart använt sig av verktygen i drygt ett år.

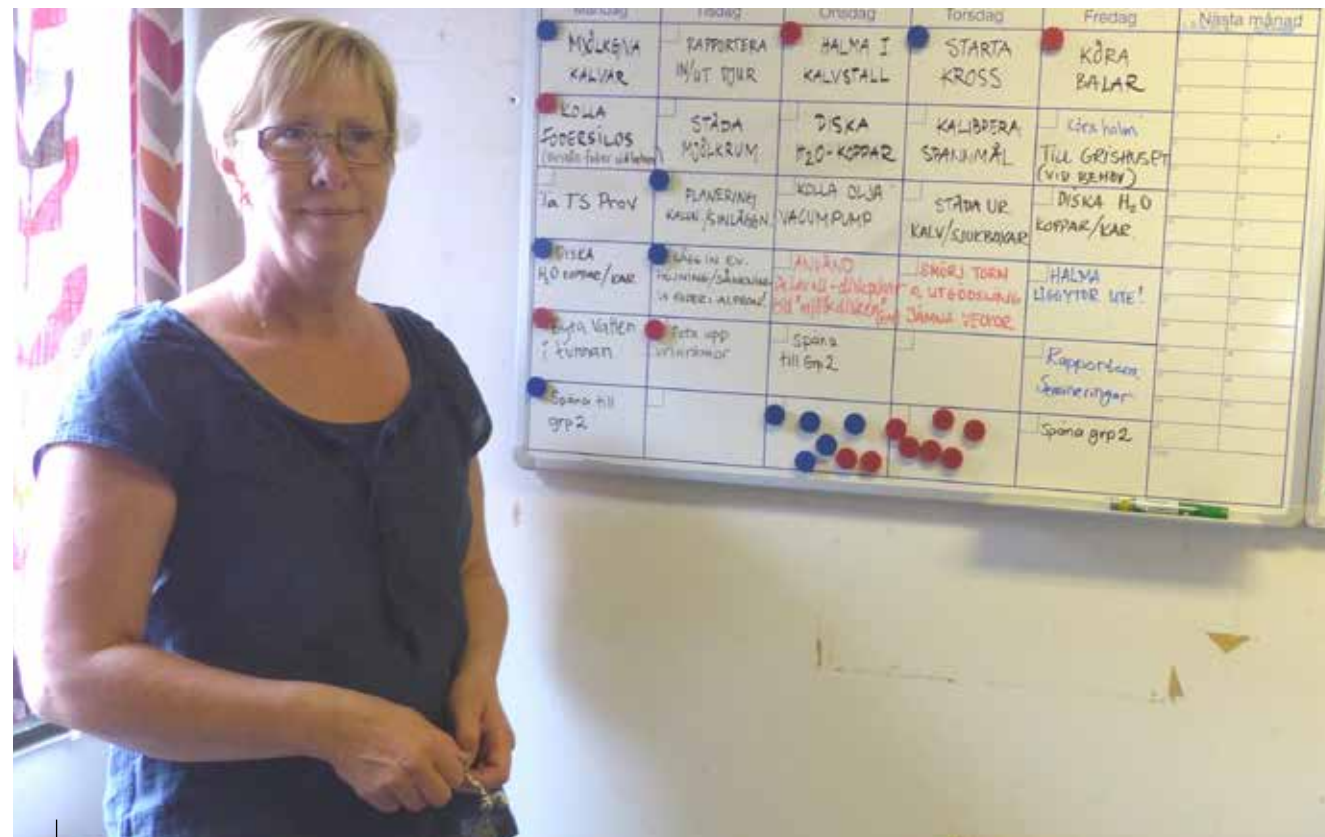
Arbetet visualiseras och styrs med hjälp av olika slags planeringstavlor. En whiteboardtavla sitter i fikarummet. Personalen går gemensamt regelbundet igenom det som har gjorts och behöver göras. De prioriterade arbetsuppgifterna listas och en huvudansvarig för uppgiften utses. Uppgifterna bockas av och signeras på tavlan när de åtgärdats. På så sätt kan all

Det är tidsbesparande att veta var fodret finns och vem som ska ha vad!

Tavlan med ritning över gårdsplanen, här syns vilket foder som finns var.

Annica Jonsson vid tavlan i ladugården. Rutinerna har tagits fram gemensamt av ladugårdspersonalen.

personal ha inblick i vad som gjorts eller inte gjorts. På tavlan skrivs även målbilder upp för de olika verksamheterna liksom framtida önskemål i väntan på att föras in på åtgärdslistan. Som ett led i att förstärka känslan av att arbetet är något de gör tillsammans och har lika stort ansvar för, har mötena ett cirklande ordförandeskap.

Ett av de längst framskridna exemplen på hur LEAN fungerar praktiskt är i ladugården. Där blev upptakten att nyanställda påpekade att tydliga rutiner saknades för både inskolning och det dagliga arbetet. De fick då möjlighet att formulera och skriva ihop tydliga rutiner, så som de skulle vilja ha det. Resultatet blev en rutinpärm, med olika flikar med nedtecknade rutiner för olika delar i ladugårdsarbetet, som vänder sig till både nyanställda och fast personal samt olika vikarier. Oavsett erfarenhetsgrad ska personalen kunna ta reda på och utföra det som gäller inom varje arbetsmoment. Här finns också en kontaktlista över personal, timvikarier och andra för verksamheten viktiga telefonnummer. Idag flyter arbetet med

inskolning och vikarier bättre med dessa rutiner. Effekterna har varit goda och ger ringar på vattnet, där alla ger sitt yttersta och utmanar sig själva att fortsätta förbättringsarbetet.

Även i ladugården visualiseras arbetet med hjälp av whiteboardtavlor. På en finns de dagliga rutinerna schemalagda, till exempel vilken dag TS-prov ska tas eller rapportering till CDB ska göras. Röd färg på texten visar vad som är absolut tvunget att göras just den dagen. När en uppgift är gjord markeras den med en magnet intill uppgiften. På en annan tavla har djurskötarna ritat upp en enkel karta över byggnaderna för att hålla koll på var det foder de ska hämta står någonstans. Detta är en tidsbesparingsåtgärd, att ha koll på var fodret finns, istället för att lägga tid på att leta antingen foder eller någon att fråga. Var sak på sin plats är nämligen en annan grundbult för att få LEAN att flyta, vare sig det gäller foder, verktyg eller gödselrakan.

Annica berättar att hon vid nyrekryteringar betonar att den nyanställda har, efter genomgång av introduktionsru-

tinerna, samma ansvar som alla andra – på så sätt faller (nästan) inget mellan stolarna och nyanställda "backar" inte för de rutinerade kollegornas erfarenhet utan för vidare sina egna bedömningar. Det förväntade ansvarstagandet och de tydliga rutinerna leder till bättre självkänsla för den nyanställda. Ett annat konkret resultat av införandet av LEAN är färre "slarvfel". Sådant som varit småsaker förut, och inte tagits ansvar för, kan nu uppmärksammas tidigare. Som exempel kan nämnas att antalet veterinärbesök har minskat och juverhälsan har förbättrats.

Det tar mycket tid att införa LEAN-tänket och verksamheten är "spretig", med sina olika arbetsgrupper som till exempel jordbruk, lamm, mjölk, grisar. Ladugården har som nämnts kommit längst i arbetet, grishuset är på gång. Sakta men säkert kommer de olika arbetsgrupperna, med sina olika behov in i LEAN-tänket. En önskan från Annicas sida är att i framtiden kunna införa LEAN som en del i gymnasieutbildningen, men riktigt där är man inte än.

NÄSTA NUMMER:

Eufåria - lammproduktion, skinn och hantverk

Josefin och Britta driver företaget tillsammans!

Tempo i Vidsell

Byns butik blev kvar tack vare Maries satsning!

Då betalar vi ut dina jordbrukarstöd

Vårt mål är att så många som möjligt ska få sina ersättningar utbetalda så tidigt som möjligt. Det kan finnas lantbrukare som kan få sina pengar lite senare. Det kan till exempel bero på att vi inte fått in begärda kompletteringar, att du skickat in en sen ändring eller att du haft en kontroll. I år blir det några ändrade datum beroende på att det finns nya stöd och åtaganden inom miljöersättningarna.

Preliminär tidsplan:

Gårdsstöd, nötkreaturstöd, stöd till unga jordbrukare och förgröningsstöd

- Första utbetalningen i slutet av december och sedan fortsatt utbetalning i januari 2016.

Nya miljöersättningar

- Delutbetalningar i december.
- Slututbetalning under första kvartalet av 2016.

Kompensationsstöd

- Första utbetalning i början av 2016.

Pågående åtaganden för miljöersättningar och ersättning för extra djuromsorg och suggor

- Delutbetalning under hösten.
- Slututbetalning i december.

Nationellt stöd för produktion av smågrisar, getter, potatis, bär och grönsaker

- Utbetalning den 23/11.

Informationen om utbetalningsplan för stöden är preliminär. Läs mer på jordbruksverkets hemsida.

Betesmarker och slätterängar

Du som sökt ett nytt åtagande för slätterängar och betesmarker kommer att se resultatet i SAM Internet under Mina sidor i oktober. I år har vi ett stort arbete framför oss och om du har frågor om din åtagandeplan kan du ringa oss.

Norrbottnen: 0771-67 00 00

Västerbottnen: 0771-67 00 00

Telefonnummer för jordbruksstöden och SAM internet 0771-67 00 00

Våra e-postadresser: vasterbotten@lansstyrelsen.se eller norrbotten@lansstyrelsen.se
Våra webbplatser: www.lansstyrelsen.se/vasterbotten eller www.lansstyrelsen.se/norrbotten

Länsstyrelsen
Västerbotten

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Länsstyrelsen
Norrbotten